

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat University

ISSN 1686-7467

พินนศวรสาร

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2559

CMRU

พินนศวรสาร

Vol. 12 No. 1 January-June 2016

พินนศวรสาร

วารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2559

วัตถุประสงค์

วารสารพินนศวรสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตีพิมพ์และเผยแพร่บทความวิชาการและผลงานวิจัยเพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและผลงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในสาขาศึกษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ รัฐศาสตร์ การพัฒนาสังคม สาธารณสุขศาสตร์ บริหารธุรกิจและสหวิทยาการทางด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ของนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษา สถาบันองค์กรต่างๆ รวมทั้งนักวิชาการอิสระทั้งภาครัฐ และเอกชน โดยมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้เผยแพร่ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพและก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการและเกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ 50300 โทรศัพท์ 053 885999 โทรสาร 053 885999

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ธรรมไชย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลณัฐ พลวัน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์สนิท สัตโยภาส

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อาจารย์รจนกร แบ่งทิศ
นางศิริพร ประณต

วารสารพินนศวรสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ได้ผ่านการพิจารณาและรับรองคุณภาพวารสารให้อยู่ในฐานข้อมูล Thai-Journal Citation Index (TCI)
กลุ่มที่ 2 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์

ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ สุรพล ดำริห์กุล

รองศาสตราจารย์ ดร.อรอนพ พงษ์วาท

รองศาสตราจารย์ศิริณา จิตต์จรัส

รองศาสตราจารย์นราวัลย์ พูลพิพัฒน์

รองศาสตราจารย์สนธิ สัตโยภาส

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุตินา แสงเงิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลณัฐ พลวัน

อาจารย์ ว่าที่ร้อยเอก ดร.ขจร ตรีโสภณกร

อาจารย์รจนกร แบ่งทิศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คณะกรรมการกลั่นกรอง (Peer Review)

บทความวิจัย บทความวิทยานิพนธ์และบทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารพิษณุเวชสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้รับการตรวจอ่านและแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ ดังรายนามต่อไปนี้

1. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
2. รองศาสตราจารย์ ดร.เกตุมณี มากมี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วิระศักดิ์ ชมภูคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
4. รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกตุ อุทโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
5. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ภูวิภาดาบรรณ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธรประเสริฐ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
8. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
9. รองศาสตราจารย์ ดร.กำชัย อนันตสุข	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
10. รองศาสตราจารย์ศรีวิไล พลมณี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
11. รองศาสตราจารย์สมหมาย เปรมจิตต์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
12. รองศาสตราจารย์สมโชติ อ๋องสกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
13. รองศาสตราจารย์สนธิ ลัตโยภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
14. รองศาสตราจารย์นราวัลย์ พูลพิพัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
15. รองศาสตราจารย์สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ หาญวงศ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวิศ จิตรวิจารณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ พงษ์เมษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไกรสร ลักษณะศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
20. อาจารย์ ดร.สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ	โรงเรียนสารภีวิทยาคม

บทความที่นำมาตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบเป็นขั้นแรก แล้วจัดให้มีคณะกรรมการภายนอกมาร่วมกลั่นกรอง (Peer Review) และประเมินบทความตามเกณฑ์และแบบฟอร์มที่กำหนด

บทบรรณาธิการ

พืชนเศวรสารฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความ 12 เรื่อง เกี่ยวข้องกับอาเซียน ด้านพระพุทธศาสนา ด้านภาษาไทยและการประเมินและการวิจัยการศึกษา

บทความเรื่องแรก เป็นบทความเกี่ยวกับอาเซียน เรื่อง “ระดับความเข้าใจประชาคมอาเซียน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สัญญามาตรฐาน FIDIC ของวิศวกรรุ่นใหม่ในอุตสาหกรรมก่อสร้าง”

บทความเรื่องที่ 2-5 เป็นบทความด้านพระพุทธศาสนา คือ “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ” “กระบวนการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของโรงเรียนวัดท่าด้อม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ปัญหาการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ ภาค 7” และ “ศักยภาพการบรรลุธรรมของปฏิสนธิวิญญาณสัตว์ในพระพุทธศาสนา”

สำหรับบทความเรื่องที่ 6 จะเกี่ยวกับภาษาไทย เรื่อง “การศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเจ้าหลวงคำแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”

บทความเรื่องที่ 7-9 เป็นกลุ่มการประเมินและการวิจัยการศึกษา ได้แก่ เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการเอาชนะอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน” “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศในโรงเรียนและบรรยากาศในครอบครัวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร” และ “การใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือกันพัฒนาความสามารถในการดำเนินการงานวิจัยในชั้นเรียน ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่”

ส่วนบทความเรื่องที่ 10 เป็นบทความสาขาวิชาภาษาไทย เรื่อง “การสร้างหนังสือเสริมประสบการณ์ภาษาไทย เรื่อง เทศกาลสำคัญของจีน”

บทความเรื่องที่ 11-12 เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนแก่อาจารย์โรงเรียนสาธิต แผนกอนุบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่” และ “การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”

**การศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์และปัญหา
การบริหารพาอุปสมบท ของคณะสงฆ์ภาค 7**
**AN ANALYTICAL STUDY ON THE STRATEGIES TACTICS AND
PROBLEMS OF ORDINATION IN THE 7th REGIONAL CHAPTER
OF SANGHA ADMINISTRATION**

พระครูศรีปริยัตยานุกิจ¹, พิชิต สุตาพร², ไพฑูรย์ รื่นสัตย์³

Phrakrusripariyattayanukit¹, Phisit Kotsupho², Paitoon Ruensat³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ 139 ถ.สุเทพ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, 139 Suthep Road, Muang, Chiang Mai 50200

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิธีการบริหารพาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขการบริหารพาอุปสมบทในสมัยปัจจุบันและ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การบริหารพาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากร ได้แก่ พระอุปัชฌาย์ พระคู่สวด และพระสงฆ์ทั่วไปในภาค 7 และพิจารณาส่วนที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษา พบว่า

1) วิธีการบริหารพาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 ได้ยึดถือตามพระวินัยเป็นหลัก ได้แก่ การคัดเลือกผู้ขอบวชและตรวจสอบคุณสมบัติของผู้บวช เช่น ไม่มีโรคภัยแรง วิธีการขั้นตอนบวช เช่น มีการสวดมนต์ บอกอนุสาสน์ หลังบวชก็ให้ปฏิบัติกิจของสงฆ์ ทำวัตร เป็นต้น

2) ด้านสภาพปัญหา พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานด้านปัญหาเกี่ยวกับผู้ขอบวช อยู่ในระดับน้อย บทบาทการปฏิบัติงานด้านปัญหาเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์ อยู่ในระดับน้อย บทบาทการปฏิบัติงานด้านปัญหาขั้นตอนพิธีกรรม การบวช อยู่ในระดับปานกลาง บทบาทการปฏิบัติงานด้านปัญหาเกี่ยวกับพระคู่สวดให้การอบรม อยู่ในระดับน้อย และบทบาทการปฏิบัติงานด้านปัญหาเกี่ยวกับหลังการบวช อยู่ในระดับปานกลาง

3) แนวทางแก้ไขปัญหามีดังต่อไปนี้ 1) ให้มีการเทศน์อบรมแก่ผู้บวช 2) ต้องบังคับผู้ขอบวชหรือนาคท่องคำบวชให้ได้ 3) ให้มีการประชุมพระอุปัชฌาย์ ปีละ 2 ครั้งเพื่อทราบปัญหาและ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาพระพุทธศาสนา

²⁻³ อาจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาพระพุทธศาสนา

แนวทางแก้ไข 4) ให้มีการสร้างหลักสูตรการอบรมผู้บวชระยะสั้นและยาวเพื่อให้ผู้ขอบวชสามารถศึกษาและปฏิบัติตามได้ถูกต้อง และ 5) ให้มีการสร้างเครื่องมือติดตามและประเมินผลการบวชหลังจากเสร็จโครงการอุปสมบทแล้ว

คำสำคัญ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์, บรรพชาอุปสมบท, คณะสงฆ์

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the methods of ordination in the 7th Regional Chapter of Sangha, 2) to study the situation of the current ordination and the methods of solving problems of the current ordination in the 7th Regional Chapter of Sangha Administration, 3) to analyze the strategies and the methods of ordination in the 7th Regional Chapter of Sangha Administration. The dissertation tools were questionnaires and interviews. The samples were preceptors, ordination teachers, monks and members of the laity concerned with ordination in the 7th Regional Chapter of Sangha Administration. The results were found as follows:

1) The methods of ordination in the 7th Regional Chapter of Sangha Administration have strictly followed the monastic disciplinary rules, such as selecting the applicants for ordination, examining their qualifications for ordination, and finally gave them the ordination.

2) The results of study about the problem of the current ordination in the 7th Regional Chapter of Sangha Administration were found that the problem of applicants for ordination was rated at a low level, the problem of preceptor was rated at a low level, the problem of ordination ceremony was rated a medium level, the problem of ordination teachers was rated at a low level, and the problem after ordination was rated at a medium level.

3) The guidelines for solving the problems were: 1) Applicants for ordination should be trained, 2) Applicants for ordination (or Naga) should be taught to recite the ordination verse fluently before they are ordained and practice the ordination ceremony correctly, 3) Preceptors should attend a meeting on this matter twice a year in order to know problems and solutions, 4) Ordination curriculum should be created for ordination of both short and long period so that the applicants could study and follow correctly, and 5) Tools for monitoring and evaluating the ordination should be prepared in order to assess the results of ordination after the ordination project was over.

Keyword Strategies, Ordination, Sangha, Naga

บทนำ

การบวช คือ ขั้นตอนที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ามาบวช เป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์ กล่าวคือเป็นภิกษุหรือภิกษุณีในพระพุทธศาสนา โดยทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้เป็นประธานและองค์ประชุมสงฆ์ไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจะใช้สิทธิพิจารณาอย่างรวบรัดโดยลำพังไม่ได้ ประธานและองค์ประชุมดังกล่าวจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ และมีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ จึงจะอนุมัติให้บุคคลนั้นๆ ผ่านขั้นตอนนี้ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้บุคคลที่มีศรัทธา มีความตั้งใจจริงและมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้เข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์เป็นสำคัญ ประเพณีของสังคมไทย นิยมให้ชายไทยที่มีอายุ 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป เข้าบวชในพระพุทธศาสนา เพราะถือว่าเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้วและกำลังจะเป็นผู้ใหญ่ มีใจคอหนักแน่นอดทน และอยู่ในภาวะที่เล็งเห็นประโยชน์ของการบวช ซึ่งอาจจะสามารถบำเพ็ญตนให้หลุดพ้นจากกิเลส อันเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ได้

ในสังคมปัจจุบันมีเรื่องราวความเสื่อมเสียในวงการพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมาย ทำให้ชาวพุทธเกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นโอกาสให้ผู้ไม่หวังดีหยิบยกขึ้นเป็นข้ออ้างในการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาและจับจ้องไปที่การพิจารณากระบวนการสอบสวนและลงโทษของเจ้าคณะผู้ปกครอง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุหลักคือ พระอุปัชฌาย์ไม่ได้ทำหน้าที่ของความเป็นผู้ให้กำเนิดอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้มีศาสนทายาทที่มีคุณภาพก็คือพระอุปัชฌาย์ที่ดีซึ่งเป็นผู้ที่ให้การอุปสมบทแนะนำข้อวัตร

ปฏิบัติ หลักพระธรรมวินัย ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตและข้อห้ามแก่สัททวิหาริก เพราะพระอุปัชฌาย์มีความหมายว่าผู้ที่เข้าไปพ่วงโทษน้อยโทษใหญ่ แล้วคอยดักเตือน ดังนั้นพระอุปัชฌาย์ จึงมีใช้เพียงแค่ทำหน้าที่เป็นประธานให้กุลบุตรอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่จะต้องทำหน้าที่ฝึกสอนอบรมสัททวิหาริกของตน ให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความเจริญงอกงามใญ่พลในพระธรรมวินัย ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ พร้อมทั้งประพฤติตนเป็นต้นแบบที่งดงามแก่สัททวิหาริกได้ยึดเป็นแบบแผนปฏิบัติตามได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ก็คือ พระภิกษุและสามเณรทำผิดพระธรรมวินัยที่ทำให้เกิดความเสื่อมแก่พระพุทธศาสนา เช่น ปักกลดตามย่านชุมชน เรี่ยไรโดยไม่ได้รับอนุญาต เล่นการพนันและติดยาเสพติด เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนทำให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก สาเหตุหนึ่งเป็นผลมาจากมีผู้เข้ามาบวชกับพระอุปัชฌาย์เป็นจำนวนมาก นั่นคือ พระอุปัชฌาย์มีสัททวิหาริกจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ จึงนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ทั้งทางด้านการจัดการศึกษาและการปกครองสัททวิหาริก ดังนั้น พระอุปัชฌาย์เมื่อให้อุปสมบทกุลบุตรเป็นพระภิกษุและสามเณรแล้วไม่ควรปล่อยให้อยู่ตามยถากรรมหรือปล่อยให้เป็นหน้าที่ของพระภิกษุที่ตนมอบหมาย เขาจะสอนกันอย่างไร จะแนะนำอย่างไร ก็เป็นเรื่องของเขา อย่างนี้ไม่ถูกต้อง เป็นพระอุปัชฌาย์ต้องคอยติดตาม ดูแลความประพฤติการปฏิบัติ แนะนำพร่ำสอนให้ถูกต้องตรงตามพระธรรมวินัย ไม่ใช่ปล่อยปละละเลย ดังนั้น คณะสงฆ์จึงต้องมีกระบวนการคัดเลือกพระอุปัชฌาย์ที่ดี รวมทั้งมีการฝึกซ้อม อบรมและทดสอบความรู้ของพระอุปัชฌาย์ เพื่อที่จะได้เป็นพระ

อุปัชฌาย์ที่มีคุณภาพ สามารถจะทำหน้าที่ได้ถูกต้อง ตรงตามหลักพระธรรมวินัย เพราะหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ต้องปกครองให้ลัทธิวิหาริกเกิดความประพฤติที่เรียบร้อยดีงาม มีความถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ด้วยการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา นั้น จะต้องมีการคัดสรรกุลบุตรที่ต้องการจะอุปสมบท ในคณะสงฆ์ภาค 7 มีอยู่ 3 จังหวัด ได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ก็มีการบรรพชาอุปสมบทอย่างต่อเนื่องทุกปี แต่ก็มีปัญหาติดตามา เช่น ปัญหาของผู้บวช ปัญหาของพระอุปัชฌาย์ ปัญหาพิธีกรรมบวช ปัญหาการอบรมและปัญหาหลักสูตรการอบรม ปัญหาเหล่านี้ก็จะต้องมีการแก้ไข เพื่อให้การบวชเป็นไปตามพิธีกรรมสงฆ์ที่ถูกต้อง ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้ศึกษาจึงต้องการจะศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การบรรพชาของอุปสมบทคณะสงฆ์ภาค 7 ก่อนบวช พิธีกรรมการบวช/กระบวนการคัดกรองและหลังการบวช เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบวชพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ให้มีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มพระเถระที่ดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการและได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ 30 รูป ส่วนพระคู่สวด ใช้จำนวน 30 รูป ในสัดส่วนจำนวนเท่าพระอุปัชฌาย์ใช้แบบสอบถาม จำนวน 1 กลุ่ม สำหรับพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสหรือพระนวกะจำนวน 390 รูป และสัมภาษณ์กลุ่มคฤหัสถ์ประกอบด้วยนักวิชาการ ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด 12 คน รวม 462 รูป/คนในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7

2) 1.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามถึงปัญหาการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นประกอบไปด้วย 2 ตอนและแบบสัมภาษณ์ปัญหาการบวช

2. แบบสัมภาษณ์ เป็นข้อมูลของปัญหาผู้บวช ปัญหาพระอุปัชฌาย์ ปัญหาพิธีกรรมการบวช ปัญหาให้การฝึกอบรม ปัญหาติดตามหลังการบวช อย่างละ 2 คำถาม

3. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดภาค 7 โดยทำการเลือกขนาดกลุ่มตัวอย่างจากของแต่ละจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 10 และพระคู่สวดจำนวนทั้งสิ้น 30 รูป ทำจัดแบ่งเป็นกลุ่ม 3 พื้นที่ ให้ได้ในส่วนจำนวนเท่าจำนวนพระอุปัชฌาย์

พระอุปัชฌาย์ ทั้ง 3 จังหวัด สถิติ พ.ศ. 2556

จังหวัด เชียงใหม่		จังหวัด ลำพูน		จังหวัด แม่ฮ่องสอน		รวม
จำนวน (รูป)		จำนวน (รูป)		จำนวน (รูป)		(รูป)
ประชากร	159	ประชากร	47	ประชากร	25	231
กลุ่ม ตัวอย่าง	17	กลุ่ม ตัวอย่าง	8	กลุ่ม ตัวอย่าง	5	30

พระคู่สวด ทั้ง 3 จังหวัด

จังหวัด เชียงใหม่		จังหวัด ลำพูน		จังหวัด แม่ฮ่องสอน		รวม
จำนวน (รูป)		จำนวน (รูป)		จำนวน (รูป)		(รูป)
กลุ่ม ตัวอย่าง	17	กลุ่ม ตัวอย่าง	8	กลุ่ม ตัวอย่าง	5	30

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พระภิกษุสามเณร 3 จังหวัด จำนวนประชากรทั้งหมด เท่ากับ 15,742 รูป หลังจากนั้นใช้การคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมโดยหลักการคำนวณของ Yamane's ดังสูตร ต่อไปนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

โดย n = จำนวนของขนาดตัวอย่าง
N = จำนวนรวมทั้งหมดของประชากรที่ใช้ในการศึกษา
e = ความผิดพลาดที่ยอมรับได้ (โดยกำหนดให้เท่ากับ 0.05)

ได้ค่าการสุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 390.09 ดังนั้น จึงเท่ากับใช้กลุ่มตัวอย่างในการสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 390 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามถึงปัญหาการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ประกอบไปด้วย 2 ตอนและแบบสัมภาษณ์ปัญหาการบวช คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบ ซึ่งเป็นแบบคำถามปลายเปิด (Open-ended question) และตรวจสอบรายการ (Check List) มีจำนวน

7 ข้อ ประกอบด้วย วุฒิการศึกษา ทางโลก ทางธรรม อายุ พรรษา สถานภาพและระดับสมณะศักดิ์

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 ในปัจจุบัน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert's scale) โดยแยกเป็นปัญหา 5 ด้าน ด้านผู้ขอบวช ด้านพระอุปัชฌาย์ ด้านขั้นตอนพิธีกรรมการบวช ด้านพระคู่สวด ด้านหลังการบวช มีคำตอบอยู่ 5 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 50 ข้อ

2. แบบสัมภาษณ์ เป็นข้อมูลของปัญหาผู้บวช ปัญหาพระอุปัชฌาย์ ปัญหาพิธีกรรมการบวช ปัญหาให้การฝึกอบรม ปัญหาติดตามผลหลังการบวช อย่างละ 2 คำถาม

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร ตำราทางวิชาการ หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาการบวชในสังคมไทย

2. ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบสอบถามลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) จากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้องกับหลักและวิธีการถูกต้อง

3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นแล้ว นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมและความถูกต้องแล้วนำมาแก้ไขตามที่ได้รับคำแนะนำ

4. นำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) จำนวน 3 ท่านแล้ว จึงมีค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาได้ $6.35 = 0.64$ ถือว่ามีความสมบูรณ์ถูกต้องและใช้ได้ตามเกณฑ์

5. นำแบบสอบถามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วมาปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา (Wording) ที่ไม่ตรงตามเนื้อหา นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาให้พิจารณาอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบและแก้ไขเป็นครั้งสุดท้าย เพื่อความสมบูรณ์ถูกต้องจริง

6. นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาคุณภาพแล้ว ไปพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับจริงให้สมบูรณ์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาและกลยุทธ์การบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์เนื้อหาในแต่ละประเด็น เพื่อประมวลคำตอบโดยรวม จากนั้นจึงเขียนรายงานการวิจัยในรูปแบบการบรรยายเป็นหลัก

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม

2. ความคิดเห็นต่อปัญหาเกี่ยวกับการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 ดังนี้

สภาพปัญหาการบรรพชาอุปสมบท

- 1.1. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ขอบวช
- 1.2. ปัญหาเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์
- 1.3. ปัญหาเกี่ยวกับพิธีกรรมการบวช
- 1.4. ปัญหาเกี่ยวกับพระผู้ให้การฝึกอบรม
- 1.5. ปัญหาเกี่ยวกับหลังการบวช

ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามพระสงฆ์ทั่วไป มีดังนี้

ประเด็นปัญหาผู้ขอบวช ด้านเป็นผู้มีคุณสมบัติเป็นบุรุษที่สมบูรณ์นั้น ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ผู้บวชเป็นบุรุษที่สมบูรณ์อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.71 ปัญหาผู้ขอบวชเป็นบุคคลที่ต้องห้ามบวช พบว่า อยู่ในระดับน้อยค่าเฉลี่ย 1.97 ปัญหาผู้ขอบวช เป็นผู้มีอายุไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.27 ปัญหาผู้ขอบวชไม่ได้รับอนุญาตจากบิดามารดาก่อนบวช พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.84 ปัญหาผู้ขอบวชไม่ท่องคำขอบวชจำขึ้นใจอย่างถูกต้อง พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.92 ปัญหาผู้ขอบวชเป็นผู้บวชขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.40 ปัญหาผู้ขอบวชเป็นผู้ไม่มีเป้าหมายการบวช พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.62

ปัญหาของพระอุปัชฌาย์ในข้อว่า พระอุปัชฌาย์ขาดคุณสมบัติตรงตามพระวินัย พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.28 ปัญหา

ของพระอุปัชฌาย์ในข้อว่า พระอุปัชฌาย์ไม่มีการตรวจสอบถามผู้บวชก่อนอนุญาต พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.33 ปัญหาของพระอุปัชฌาย์ในข้อว่า พระอุปัชฌาย์ไม่มีการสอนขั้นตอนพิธีกรรมแก่ผู้บวช พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.24 ปัญหาของพระอุปัชฌาย์ในข้อว่า พระอุปัชฌาย์ขาดความเต็มใจรับภาระของผู้บวชอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.16

ปัญหาพิธีกรรมการบวช การเรียกขวัญนาตามประเพณีท้องถิ่น พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.84 ปัญหาพิธีกรรมการบวช ข้อว่าความบกพร่องการท่องคำบวชของผู้บวช พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.99 ปัญหาพิธีกรรมการบวชในข้อว่าพระคู่สวดมีความสามารถสวดถูกต้องติดต่อดังกล่าวจากถูกต้อง พบว่า อยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ย 3.47 ปัญหาพิธีกรรมการบวชในข้อว่าพิธีการบวชได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยพบว่า อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.58 ปัญหาพิธีกรรมการบวชในข้อว่าพระอุปัชฌาย์ขาดการบอกอนุศาสน์แก่ผู้บวชพบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.17

ปัญหาพระคู่สวดให้การอบรม ในข้อว่า การขาดมอบหมายงานให้พระคู่สวดของพระอุปัชฌาย์ พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.48 ปัญหาพระคู่สวดให้การอบรม ในข้อว่าพระคู่สวดทำหน้าที่อบรมผู้บวชไม่สมบูรณ์ พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.35 ปัญหาพระคู่สวดให้การอบรมในข้อว่าพระคู่สวดกำหนดหลักสูตรอบรมไม่ชัดเจน พบว่า อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.55 ปัญหาพระคู่สวดให้การอบรม ในข้อว่า พระอุปัชฌาย์ไม่ให้ความอุปถัมภ์ช่วงการอบรม พบว่าอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.19

ปัญหาหลังการบวช ในข้อว่า การไม่ปฏิบัติตามกรอบกำหนดการฝึกอบรม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.65 ปัญหาหลังการบวช ข้อว่าหลักสูตรการอบรมมีทั้ง

ภาคปริยัติและปฏิบัติ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.22 ปัญหาหลังการบวช ข้อว่าแหล่งเรียนรู้ เสริมความรู้เนื้อหาการอบรมไม่เพียงพอ พบว่าอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.50 ปัญหาหลังการบวช ข้อว่าการไม่ทดสอบวัดผลความรู้แก่ผู้เข้าอบรมขณะฝึกอบรม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.74 ปัญหาหลังการบวช ข้อว่า การไม่ติดตามประเมินผู้ผ่านการอบรมได้นำความรู้ไปใช้ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.00

ข้อมูลสัมภาษณ์พระอุปัชฌาย์ พระครูสด และพระวาสที่เกี่ยวข้อ

1. ผู้บวชมีเวลามานบวชน้อย เพราะงานหรือกิจการที่ทำอยู่ไม่ได้ และไม่มีเวลามาฝึกท่องคัมภีร์ เป็นการบวชเพื่อแก้บนไม่มีศรัทธามานบวชอย่างจริงจัง

2. พระอุปัชฌาย์ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่มากเท่าที่ควร เพราะปัญหาภาระหน้าที่ปฏิบัติ และก็ได้ได้อยู่จำพรรษาในวัดเดียวกันกับผู้บวช ไม่ได้มอบหมายงานให้ผู้ดูแลอย่างชัดเจน

3. พระอุปัชฌาย์ไม่ได้บังคับให้ท่องคัมภีร์ชัดเจนเพราะสาเหตุภาระหน้าที่ปฏิบัติมีมาก, พระอุปัชฌาย์ไม่ได้มอบหมายหรือวางแผนอบรมอย่างชัดเจน

4. พระครูสดไม่ได้วางแผนอบรมชัดเจนและไม่ได้กำกับดูแลสอนผู้บวชอย่างจริงจัง

5. การไม่มีหลักสูตรที่อบรมแก่ผู้บวชระยะสั้นอย่างชัดเจนและไม่ได้ประเมินผู้บวชหลังการบวชเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

สรุปประเด็นปัญหาของกระบวนการคัดเลือกและวิธีการฝึกอบรมพระอุปัชฌาย์ สิ่งที่เป็นปัญหาคือ

1. เกิดจากต่างคนต่างสวด ไม่มีจังหวะ ไม่มีจบวรรค จบตอน ท่องไปตามความเข้าใจของตน

2. การอ่านภาษาบาลีและการออกเสียงไม่ถูกต้อง การสวดฉาเปลี่ยนวิภัติไม่ถูกต้อง บางท่านไม่เคยเรียนไวยากรณ์ภาษาบาลี ไม่มีพื้นฐานทางด้านภาษาบาลี จึงไม่รู้หลัก ของการเปลี่ยนวิภัติ

3. ระดับพื้นฐานการศึกษาที่แตกต่างกัน บางรูปจบเพียงมัธยมศึกษา แต่บางรูปเป็นพระมหาเปรียญ ส่วนการศึกษาทางโลก บางรูปมีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี แต่บางรูปมีวุฒิการศึกษาที่สูงกว่าปริญญาตรีก็มี

4. เกิดจากขาดการเอาใจใส่อย่างจริงจัง ไม่มีการเตรียมตัวในการอ่านภาษาบาลี การท่องหน้าที่ของผู้บวช การท่องหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ในเวลาทำสังฆกรรมและกฎของมหาเถรสมาคม

5. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่ได้แก่เรื่องมีอายุมาก ซึ่งมักจะมีปัญหาเรื่องความจำในเวลาสอบข้อเขียนที่จะต้องเขียนหนังสือและการท่องจำ

6. ปัญหาเรื่องการนับอายุหรือการคำนวณอายุของคนที่เข้ามาขอบวช ถ้าไม่มีความรู้เรื่องของการนับอายุ อาจจะทำให้ข้อบกพร่องผิดพลาดบวชกุลบุตร ที่มีอายุไม่ครบ 20 ปี

7. ปัญหาข้อบกพร่องของผู้บังคับบัญชาที่ทำการคัดเลือกบางรูปย่อหย่อนไม่เข้มงวด ทำให้ผู้ที่ยังไม่พร้อมหรือขาดการเตรียมตัวมา สามารถผ่านการคัดเลือกและเข้าไปสู่กระบวนการฝึกอบรมพระอุปัชฌาย์

8. ปัญหาคณะกรรมการสอบพระอุปัชฌาย์บางรูปไม่เข้มงวด ทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่ยังไม่พร้อม สามารถผ่านการคัดเลือกและฝึกอบรมจากจังหวัดหรือภาคเข้าไปสู่ส่วนกลางวัดสามพระยา

แนวทางแก้ไข

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยต้องการศึกษาระดับบทบาทการปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาการบรรพชาอุปสมบทในปัจจุบันของคณะสงฆ์ภาค 7 มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้ขอบวช ด้านพระอุปัชฌาย์ ด้านพิธีกรรม ด้านพระคู่สวดอบรมความรู้และด้านการประเมินหลังบวช ผลการวิจัยเพิ่มเติมข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า

ด้านปัญหาผู้ขอบวช เป็นผู้ขาดสติสัมปชัญญะ แนวทางแก้ไข มีส่วนน้อย ที่มีส่วนมาจากปัญหาสุขภาพ และเคยมีปัญหาด้านสมองมาก่อน แต่ไม่ร้ายแรง เมื่อเข้ามาบวชก็ได้ปฏิบัติธรรม ศึกษาไตรสิกขา สร้างสมาธิปัญญาเพิ่มเติม ก็มีสติปัญญาสมบูรณ์พอปฏิบัติตนอยู่ในสมณะสาธิตได้ เป็นที่น่าเคารพเลื่อมใส

ด้านปัญหาผู้ขอบวช เป็นผู้มีบริวารบวชไม่ครบถ้วนตามวินัย แนวทางแก้ไข มีส่วนน้อย เพราะหาได้โดยง่ายในปัจจุบัน และมีญาติโยมถวายเป็นภิกษุจะลักษณะ ไม่มีปัญหา

ด้านปัญหาพระอุปัชฌาย์มีความรู้ระเบียบวินัยการบวชไม่เพียงพอ แนวทางแก้ไข มีส่วนน้อย เพราะได้ผ่านการอบรมมาดี แต่ควรหาความรู้เพิ่มเติมและพัฒนาความรู้ในปัจจุบัน เช่น กฎมายทางโลกและทางธรรมเพิ่มเติม สามารถอธิบายได้และเข้าใจเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น เพื่อแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

ด้านปัญหาพระอุปัชฌาย์ ไม่สามารถจดจำคำบวช-พิธีบวชแม่นยำ แนวทางแก้ไข ท่านได้ทราบและฝึกฝนมาแล้ว มีความจำดีแม่นยำ เคยได้เป็นพระคู่สวดมาก่อนและมีความรู้ทางธรรมขั้นต้นธรรมเอก เป็นมหาเปรียญธรรม แต่ก็หาความรู้ ฝึกฝนความรู้ใหม่เพิ่มเติม เพื่อให้ทันสมัยปัจจุบัน

ด้านปัญหาขั้นตอนพิธีกรรมการบวช พระอุปัชฌาย์มีความสามารถตั้งฉายาของผู้บวชถูกต้อง แนวทางแก้ไข ปัจจุบันผู้บวชได้กรอกประวัติบอกวันปีเกิดให้พระอุปัชฌาย์ทราบ ก็สามารถตั้งฉายาตามวันเกิดได้อย่างแม่นยำ ตามหนังสือคู่มือพระอุปัชฌาย์กล่าวไว้อย่างถูกต้อง

ด้านปัญหาขั้นตอนพิธีกรรมการบวช จำนวนพระสงฆ์เข้าพิธีบวชถูกต้องตามพระธรรมวินัย แนวทางแก้ไข จำนวนพระสงฆ์ถูกต้องตามพระวินัย มีจำนวน 5 รูปขึ้นไป บางที่นิมนต์ 7-9 รูป ก็แล้วแต่ศรัทธาเจ้าภาพงานบวช แต่ไม่ต่ำกว่า 5 รูป มีพระอุปัชฌาย์ 1 รูป, พระคู่สวด 2 รูป, พระอันดับมากกว่า 2 รูปขึ้นไป

ด้านปัญหาพระคู่สวดอบรมความรู้ พระคู่สวดมีความยินดีเต็มใจฝึกอบรมแนวทางแก้ไข มีความยินดีรับภาระทำพิธีบวชแต่การอบรมต้องอาศัยการมอบหมายงานและวางแผนร่วมกัน ดูสถานการณ์จากผู้บวชและโครงการอบรม แต่มีความยินดีสนองงานสงฆ์

ด้านปัญหาพระคู่สวดอบรมความรู้ การขาดเตรียมอุปกรณ์สื่อการอบรม แนวทางแก้ไข กรณีนี้อาจมีความบกพร่องไปบ้าง ทั้งการอบรมไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน ถ้าจัดวิชาและเนื้อหาชัดเจนก็ต้องสรรหาสื่ออุปกรณ์อบรมมาเสริมให้ผู้เข้าอบรมได้ความรู้เพิ่มเติม บางสถานที่มีการมีอุปกรณ์ครบในการอบรม

ด้านปัญหาหลังการบวช หลักสูตรฝึกอบรมไม่มีความเหมาะสมแก่พระนวกะแนวทางแก้ไข เรื่องหลักสูตรพระนวกะบวช 3 เดือนมีความเหมาะสมดี เพราะต้องอบรมเต็มเนื้อหาและได้รับธรรมะ ความเข้าใจเพิ่ม เพราะมีเวลามาก ส่วนหลักสูตรบวชระยะสั้น 7-9 วัน ยังไม่มีแน่นอน แต่ก็ให้เจ้าสำนักได้คัดสรรเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้รับการอบรมบางทีเพียงแนะนำอ่านหนังสือ เน้นเรื่องปฏิบัติก็มีฐานมากกว่า

ด้านปัญหาหลังการบวช สถานที่พักไม่เพียงพอแก่ผู้ฝึกอบรม แนวทางแก้ไข ต้องสร้างสถานที่อยู่ให้เพียงพอแก่ผู้บวชและสถานที่ให้การฝึกอบรม

อภิปรายผล

ข้อคิดเห็นด้านปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาแก้ไขเพื่อการปฏิบัติงานด้านปัญหาการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7

จากผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาเพื่อการปฏิบัติงานด้านปัญหาการบรรพชาอุปสมบทในปัจจุบันของคณะสงฆ์ภาค 7 พบว่า พระอุปัชฌาย์ พระคู่สวด และฆราวาสที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ให้ข้อคิดเห็น ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

ปัญหาและอุปสรรค

1. ผู้บวชมีเวลาน้อย และไม่มีเวลามาฝึกท่องคำบวช บวชเพื่อแค้นไม่มีศรัทธาบวช
2. พระอุปัชฌาย์ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่มากและไม่ได้อยู่วัดเดียวกันกับผู้บวช ไม่ได้มอบหมายงาน
3. พระอุปัชฌาย์ไม่ได้บังคับให้ท่องชัดเจน พระอุปัชฌาย์ไม่ได้มอบหมายหรือวางแผนอบรมชัดเจน

4. พระคู่สวดไม่ได้วางแผนอบรมชัดเจนและไม่ได้บังคับดูแลสอนผู้บวชจริงจัง

5. การไม่ได้มีหลักสูตรที่อบรมแก่ผู้บวชระยะสั้นและไม่ได้ประเมินผู้บวชหลังการบวชชัดเจน

แนวทางในการพัฒนา

1. ต้องมีการเทศน์อบรมแก่ผู้บวชเพื่อให้เกิดศรัทธาและให้มีความเลื่อมใสการบวชเพื่อศึกษาธรรม
2. ต้องมีการบังคับให้ผู้บวชมาท่องก่อนบวช 3 วัน เพื่อท่องคำบวชและฝึกวิธีการบวช
3. ให้มีการอบรมพระอุปัชฌาย์ ปีละ 2 ครั้งโดยเน้นกฎระเบียบการบรรพชาอุปสมบทให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน มีบทลงโทษแก่ผู้ทำผิดอย่างชัดเจน
4. ต้องมีการสร้างหลักสูตรการอบรมผู้บวชระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้ผู้บวชได้ศึกษาความรู้ถูกต้อง
5. การส่งเสริมให้พระคู่สวดได้มีความรู้เพิ่มเติมและมีส่วนอบรมแก่ผู้บวชให้มีการประชุม
6. การสร้างเครื่องมือประเมินวัดผลก่อนบวชและหลังบวช หลังการอบรมและติดตามผลการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บวช

ยุทธศาสตร์การบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค ๗

ยุทธศาสตร์ หมายถึง ทิศทางที่ชัดเจนขององค์กรกำหนดขึ้นเพื่อขึ้นนำการปฏิบัติในอนาคต การบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 มียุทธศาสตร์ที่จะพัฒนานโยบายให้กุลบุตรผู้เข้ามาบวชได้มองเห็นแนวความคิดพัฒนาศักยภาพองค์กรคณะสงฆ์ให้เจริญรุ่งเรืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักสูตรการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7

จากผลการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักสูตรการบรรพชาอุปสมบท มีกลยุทธ์ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1.1 กิจกรรมจัดประชุมพระสังฆาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถาบันการศึกษาสงฆ์ หรือนักวิชาการด้านศาสนา เพื่อยกร่างหลักสูตรการบรรพชาอุปสมบท ทั้งระยะสั้นและระยะยาวของคณะสงฆ์ภาค 7

กลยุทธ์ที่ 1.2 กิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หลักสูตรที่พัฒนาแล้วให้แก่สาธารณชนได้รับทราบโดยใช้ช่องทางสื่อที่หลากหลาย และการจัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อเชิญชวนพุทธศาสนิกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 โดยมีหลักสูตรที่จะต้องพัฒนาดังนี้

(1) หลักสูตรการบรรพชาอุปสมบทระยะสั้น ตัวอย่างเช่น หลักสูตรสำหรับผู้บวชระยะสั้น 7 วัน 15 วัน 30 วัน หรือ 90 วัน

(2) หลักสูตรการบรรพชาอุปสมบทเฉพาะกิจ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรสำหรับผู้บวชในช่วงเข้าพรรษา ผู้บวชในโอกาสพิธีต่างๆ ผู้บวชในโอกาสพิเศษของวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญของชาติ หรือวันเฉลิมฉลองโอกาสพิเศษในช่วงเวลาต่างๆ เป็นต้น

(3) หลักสูตรการบรรพชาอุปสมบทหมู่หรือกลุ่ม ตัวอย่างเช่น หลักสูตรสำหรับกลุ่มข้าราชการ ทหาร ตำรวจ บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน หลักสูตรสำหรับกลุ่มเด็กเยาวชนในโอกาสบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หลักสูตรสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ซึ่งอยู่ใน

ระหว่างการแก้ไขฟื้นฟู หรือสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มชาวต่างชาติที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

(4) หลักสูตรการบรรพชาอุปสมบทระยะยาวหรือไม่มีกำหนด ตัวอย่างเช่น หลักสูตรสำหรับผู้บวชเรียน ผู้บวชด้วยศรัทธา ผู้บวชเพื่อปฏิบัติธรรม เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์พัฒนาวัดต้นแบบหรือสถานที่จัดพิธีกรรมบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7

ยุทธศาสตร์พัฒนาวัดต้นแบบหรือสถานที่จัดพิธีกรรมบรรพชาอุปสมบทของคณะสงฆ์ภาค 7 โดยมีกลยุทธ์ในการพัฒนาดังนี้

กลยุทธ์ที่ 2.1 กิจกรรมพัฒนาวัดต้นแบบ โดยมีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

(1) ระบบและรูปแบบการบริหารตามหลักพระธรรมวินัย วัดมีระบบการบริหารงานการจัดการอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับพระธรรมวินัย หลักและทฤษฎีการบริหารงาน หลักการบูรณาการ ตลอดจนโครงสร้างการบริหารการจัดองค์กร และมีระเบียบข้อบังคับเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน มีการกำกับ ดูแล ติดตามงาน และประเมินผลงาน เน้นการกระจายอำนาจ ในการกำหนดความต้องการ นโยบาย และวิธีการดำเนินการ และการบริหารเชิงกลยุทธ์

(2) ผู้นำ เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้นำที่มีความโดดเด่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลผลงาน และภาวะผู้นำ อันนำมาซึ่งความศรัทธาของประชาชน ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลมีความรับผิดชอบสูง มีคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ทั้งทางธรรมและทางโลก

ด้านผลงาน มีผลงานแสดงถึงความเชี่ยวชาญในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเป็นกรรมการ วิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ การได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณ เกียรติบัตร และโล่รางวัลที่ท่านได้รับจากองค์กรต่างๆ

(3) บุคลากร บุคลากรของวัดมีทั้งกลุ่มภิกษุ สามเณร ไวยาวัจกร และฆราวาสที่ทำงานและเผยแผ่ศาสนาของวัดทั้งที่ทำงานประจำและอาสาสมัคร เป็นผู้ประพฤติธรรม ใฝ่เรียนรู้ สามัคคีมีน้ำใจ มีความรับผิดชอบ และความขยันหมั่นเพียร เสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนและชุมชน

(4) สถานที่และสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมของวัด จำแนกได้เป็นสองลักษณะ คือ สภาพที่เป็นธรรมชาติ ภูมิทัศน์อันสวยงาม ความสงบ ร่มรื่น ร่มเย็น เป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะกับการศึกษาเรียนรู้ ธรรมอบรมขัดเกลาจิตใจ และสภาพทางวัตถุ

(5) ชุมชน ความสัมพันธ์อันดี กับชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จของวัดทุกคนที่เป็นกรณีศึกษาในการจัดการและนำไปสู่การสร้างความร่วมมือร่วมใจและเครือข่ายหรือวัดสาขา และเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

กลยุทธ์ที่ 2.2 กิจกรรมอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีบรรพชาอุปสมบท โดยมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

(1) การจัดกิจกรรมการบรรพชาอุปสมบทที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย ยึดหลักสันโดษและพอเพียง โดยไม่จัดกิจกรรมที่สิ้นเปลือง หรือการจัดงานเลี้ยงฉลองที่มีค่าใช้จ่ายสูง

(2) การจัดกิจกรรมการบรรพชาอุปสมบทที่คงรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นไว้ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีเป่กตุ้ (การอุปสมบทพระภิกษุ)

กลยุทธ์ที่ 2.3 กิจกรรมประชาสัมพันธ์ข่าวสารและข้อมูลวัดหรือสถานที่จัดบรรพชาอุปสมบทแก่สาธารณชนผ่านช่องทางสื่อต่างๆ เพื่อเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น การเข้าพิธีบรรพชาอุปสมบท การร่วมเป็นศรัทธาอุปถัมภ์ หรือแวะเวียนมาเที่ยวชมประเพณีวัฒนธรรม โดยจัดทำเป็นปฏิทินประจำปีสำหรับคณะสงฆ์ภาค 7 เผยแพร่แก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น การท่องเที่ยวหรือประชาชนทั่วไป

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรพระอุปัชฌาย์ที่เกี่ยวข้องกับการบรรพชาอุปสมบท ของคณะสงฆ์ภาค 7

ยุทธศาสตร์การพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบรรพชาอุปสมบท ของคณะสงฆ์ภาค 7 โดยมีกลยุทธ์ในการพัฒนาดังนี้

กลยุทธ์ที่ 3.1 กิจกรรมฝึกอบรมผู้ให้บวช ได้แก่ พระอุปัชฌาย์ พระคู่สวด โดยมีแนวทางในการส่งเสริมดังนี้

(1) การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักสูตรการบรรพชาอุปสมบทแก่พระอุปัชฌาย์ พระคู่สวดให้เป็นเอกภาพ

(2) การฝึกปฏิบัติพิธีการบรรพชาอุปสมบทที่ถูกต้อง รวมไปถึงการชี้แจงระเบียบและกฎข้อบังคับต่างๆ ให้มีความชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

กลยุทธ์ที่ 3.2 กิจกรรมพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น พระพี่เลี้ยง บุคคลที่ให้การอุปฐากต่างๆ โดยมีแนวทางในการส่งเสริมดังนี้

(1) การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาและการดูแลที่ถูกต้องแก่พระพี่เลี้ยงหรือบุคคลที่ให้การอุปฐากต่างๆ

(2) การฝึกปฏิบัติในการให้คำปรึกษา และการติดตามตรวจสอบผู้บวชอย่างใกล้ชิด และมีการประเมินผลผู้บวชเพื่อรายงานผลให้ พระอุปัชฌาย์ทราบเป็นระยะ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การ ประเมินผลส่งเสริมศาสนทายาทของคณะสงฆ์ ภาค 7

ยุทธศาสตร์การประเมินผลการส่งเสริมศาสนทายาทของคณะสงฆ์ภาค 7 โดยมี กลยุทธ์ในการพัฒนาดังนี้

กลยุทธ์ที่ 4.1 กิจกรรมจัดการทุนการศึกษาแก่ศาสนทายาท โดยมีแนวทางในการ ส่งเสริมดังนี้

(1) การให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ที่ ประสงค์บวชเรียนเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้ถึงขั้นสูงสุดทั้งทางโลกและทางธรรม และมี ผลการนำความรู้มาใช้เป็นประโยชน์

(2) การให้การอุปถัมภ์แก่ผู้ประสงค์ บวชเพื่อปฏิบัติธรรม โดยการจัดสถานที่ฝึก ปฏิบัติ และครูบาอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและ เชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติธรรม

กลยุทธ์ที่ 4.2 กิจกรรมส่งเสริม บบาททหน้าที่ทางคณะสงฆ์ให้แก่ศาสนทายาท มีแนวทางในการส่งเสริมดังนี้

(1) การให้ตำแหน่งหน้าที่ทางคณะ สงฆ์ให้ศาสนทายาทได้ทำงาน และได้รับผิ ดชอบในหน้าที่การงานของคณะสงฆ์ตามที่ มอบหมาย มีการวัดผลงานที่แสดงออกมาให้ ทราบผล

(2) การยกย่องเชิดชูในโอกาสต่างๆ รวมไปถึงการสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้บวช การ ช่วยเหลือเงินอุดหนุนครอบครัวของผู้บวช เช่น สิทธิในการดูแลรักษาพยาบาล การตั้งกองทุน ช่วยเหลือภัยพิบัติต่างๆ เพื่อสร้างความรู้สึ กมั่นคงให้กับผู้บวช

จะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์ที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของผลการสังเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อนำไปสู่แผนพัฒนาต่อไป

หลักสูตรอบรมผู้บวชระยะสั้น

ผู้วิจัยได้สร้างหลักสูตรแบบผู้บวช ระยะสั้น โดยการนำเอาแบบสอบถามไปให้ กลุ่มพระอุปัชฌาย์ทั้ง 30 รูปได้แสดงความคิดเห็น ที่จะเป็หลักสูตรอบรมแก่ผู้บวชระยะสั้น ได้ ผลแสดงความเห็นของกลุ่มพระอุปัชฌาย์

หลักสูตรแก่ผู้บวชระยะสั้นมี ภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ คือ ผู้อุปสมบท ระยะเวลา 15 – 30 วัน

ภาคทฤษฎี 4 ชั่วโมง ภาคเช้า-บ่าย วิชา ละ 1 ชั่วโมง คือ วิชาวินัยบัญญัติ, ธรรมวิภาค, พุทธประวัติ, ศาสนพิธี (เนื้อหาที่นำมาสอน ที่เห็น ว่าจะปฏิบัติได้และเข้าใจได้ต่อผู้บวชระยะสั้น)

ภาคปฏิบัติ 2 ชั่วโมง ภาคค่ำ คือ ทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติกรรมฐาน (สมณะ/ วิปัสสนา) รวมภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ เป็น เวลา 6 ชั่วโมงต่อวัน

ผู้อุปสมบท ระยะเวลา 90 วัน (3 เดือนตลอดพรรษา)

ภาคทฤษฎี 4 ชั่วโมง ภาคเช้า-บ่าย วิชาละ 1 ชั่วโมง คือ วิชาวินัยบัญญัติ, ธรรม วิภาค, พุทธประวัติ, ศาสนพิธี และเรียงความ แก่กระทู้ธรรม (เนื้อหาที่นำมาสอนพอเห็นว่ จะปฏิบัติได้และเข้าใจได้ต่อผู้บวชและวัดผล สอบนวกะภูมิตามของแม่กองธรรมสนามหลวง)

ภาคปฏิบัติ 2 ชั่วโมง ภาคค่ำ คือ ทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติกรรมฐาน (สมณะ/ วิปัสสนา) รวมภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ เป็นเวลา 6 ชั่วโมงต่อวัน

ด้านการประเมินผลการอุปสมบท

มีแบบประเมินโครงการอบรมผู้บวชระยะสั้นโดยใช้แบบประเมินซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถาม การสอบข้อเขียน การสังเกต การสอบอารมณ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ด้านการรับผู้บวชเข้ามาบวช ต้องมีการมอบหมายให้ใครคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบดูแลและให้คำแนะนำหลักการท่องคำบวช และบอกระเบียบการบวช เป้าหมายการบวชแท้จริง ถึงแม้ผู้บวชไม่เข้าใจหรือไม่มีความคิดมาก่อนตามเป็นจริงก็อาจจะเข้าใจและตั้งใจบวช

2. ด้านการอบรมผู้บวช พระวิทยากรผู้ให้ความรู้ก็ต้องถ่ายทอดให้เป็นที่น่าสนใจของผู้เรียน อาจมีอุปกรณ์หรือสื่อการสอนที่ตรงกับเนื้อหาที่เราสอน ให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความภาคภูมิใจในการมาบวชและมองเห็นคุณค่า ของการบวชอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบปัญหาการบวชของคณะสงฆ์มหานิกายกับธรรมยุติกนิกาย
2. ควรศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพระอุปัชฌาย์กับลัทธิวิহারิก
3. การประเมินผลการบวช ควรใช้เครื่องเครื่องมือชนิดอื่นๆ มาทำการตรวจสอบด้วย เช่น แบบวัดความรู้ แบบวัดเจตคติ นอกเหนือจากแบบสอบถามและสัมภาษณ์เพื่อจะได้คำตอบที่ลึก

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2540). *พระไตรปิฎกภาษาไทย อรรถกถาแปล*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. (2535). *ทัศนคติในการบวช : ศึกษาจากทัศนะทางสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2536). *สถานการณ์พุทธศาสนาพหลิกหายนะเป็นพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน). (2540). *คู่มือพระอุปัชฌาย์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สหยาพัฒนาการพิมพ์.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2536). *สถานการณ์พุทธศาสนาพหลิกหายนะเป็นพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน). (2540). *คู่มือพระอุปัชฌาย์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สหยาพัฒนาการพิมพ์,
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด*. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.,.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. (2538). “พฤติกรรมการบวชของคนไทย”. รายงานวิจัย. จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ศูนย์พุทธศาสนศึกษา.
- ไพฑ นาควัชร. (2547). “บทบาทและหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์ไทย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.